

БӨЛІМ: БАЛАБАҚША

Мектепке дейінгі ұйым-баланың жан-жақты дамуының негізі

ЖАРИЯЛАНДЫ
18.03.2026**ТІРЕК СӨЗДЕР**

әлеуметтік орта, бала дамуы, дамытушы орта, денсаулық, дербестік, мектепке даярлық, мектепке дейінгі ұйым, отбасы серіктестігі, тәрбие, тәрбиеші, тілдік дағды

СІЛТЕМЕ<https://bilimger.kz/187830/>**Тоғанова Ботагөз Аманғалиқызы**

Ақтобе облысы

Шалқар ауданы

«Балбұлақ»бөбекжай -бақшасы

Тәрбиеші

Аннотация

Мектепке дейінгі ұйым баланың тұлғалық, зияткерлік, тілдік, әлеуметтік және денелік дамуы қатар қалыптасатын алғашқы білім кеңістігі болып саналады. Осы мақалада мектепке дейінгі ұйымның дамытушы орта құрудағы, тәрбиелік ықпал ұйымдастырудағы, ата анамен серіктестік орнатудағы және мектепке даярлықты қамтамасыз етудегі маңызы талданады. Баланың жас ерекшелігіне сай құрылған орта оның дербестігін, танымдық белсенділігін, қарым қатынас мәдениетін және өмірлік дағдыларын жетілдіретіні көрсетіледі. Мектепке дейінгі тәрбие сапасы болашақ оқу табысына әсер ететіні айқындалады.

Кілт сөздер: мектепке дейінгі ұйым, бала дамуы, дамытушы орта, тәрбие, тілдік дағды, әлеуметтік орта, денсаулық, дербестік, мектепке даярлық, тәрбиеші, отбасы серіктестігі.

Кіріспе

Мектепке дейінгі кезең адам өміріндегі ең жауапты баспалдақтардың бірі. Осы шақта баланың мінезі, сөйлеуі, ойлауы, сезімі және әрекет тәсілдері қалыптаса бастайды. Сондықтан мектепке дейінгі ұйым тек күтім жасайтын орын емес, ол баланың болашақ білім жолына бағыт беретін жүйелі орта. Тәрбиеші осы ортада әр баланың қабілетін байқап, оны қолдап, қауіпсіз әрі мазмұнды күн тәртібін ұйымдастыру арқылы жан жақты

дамуға негіз қалайды. Бұл кезеңде алынған тәжірибе баланың тұлғалық ұстанымына әсер етеді.

ДАМУШЫ ОРТАНЫҢ ҚҰРЫЛЫМЫ МЕН ТАНЫМДЫҚ ЫҚПАЛЫ

Заттық кеңістік арқылы дербестік пен белсенділікті дамыту

Мектепке дейінгі ұйымдағы дамытушы орта баланың күн сайынғы тәжірибесін байытып, белсенді әрекетке жетелейді. Топ бөлмесіндегі оқу бұрыштары, кітап сөресі, құрастыру материалдары, бейнелеу құралдары және еркін ойын аймағы баланың таңдау жасауына мүмкіндік береді. Осындай ортада тәрбиеленуші тек дайын нұсқауды орындамайды, ол байқайды, салыстырады, сұрақ қояды, өз шешімін ұсынады. Қауіпсіз әрі эстетикалық тұрғыдан жинақы ұйымдастырылған кеңістік баланың ішкі тыныштығын сақтап, жаңа іске сеніммен кірісуіне жағдай жасайды. Тәрбиеші ортаны безендірумен шектелмей, оны тәрбиелік мақсатқа бағындырады. Сол кезде заттар мен материалдар баланың ойын, тілін, қиялын, ұсақ моторикасын және дербес іс әрекетін дамыту құралына айналады. Ортаның икемді ұйымдастырылуы әр баланың қарқынына сай жұмыс істеуге жол ашады. Бұл оның бастамасын қолдап, оқу әрекетіне табиғи қызығушылық тудырады. Жайлы кеңістік балаға тәртіпті сырттан емес, ішкі қажеттілік ретінде қабылдатады. Бала затпен әрекет жасағанда, қолымен байқап, көзімен өлшеп, сөзбен сипаттап, өз тәжірибесін жаңа білімге және сенімді дағдыға біртіндеп айналдырады.

Тілдік қарым қатынас пен ойлау мәдениетін қалыптастыру

Бала мектепке дейінгі ұйымға келгенде қоршаған ортамен тіл арқылы байланыс орнатады. Сол себепті тәрбиеші мен бала арасындағы жылы, мазмұнды, жүйелі қарым қатынас оқу тәрбиенің өзегіне айналуы қажет. Әңгімелесу, сұраққа толық жауап беру, ертегіні мазмұндау, рөлдік ойын, тақпақ айту және бірлескен еңбек әрекеті сөздік қорды табиғи түрде байытады. Ана тілінде дұрыс сөйлейтін орта баланың ойын анық жеткізуіне, өзгені тыңдауына және пікірін сыпайы қорғауына үйретеді. Тілдік белсенділік танымдық дамумен тікелей байланысты. Бала жаңа ұғымды сөз арқылы бекітеді, салыстырады, себеп салдарды аңғарады. Сондықтан мектепке дейінгі ұйымдағы әр іс әрекет сөйлеуге итермелейтіндей құрылуы керек. Бұл талап баланың мектепке барған кезде оқу тапсырмаларын түсінуін де жеңілдетеді. Тәрбиешінің байсалды сөзі, анық сұрағы және үлгілік жауабы балаға тілдік норма береді. Сөйлеу мәдениеті қалыптасқан бала топта сенімді әрекет етеді. Ол ойын барысында да, оқу кезінде де ойын жинақы жеткізеді. Сөйлеуі дамыған бала сұрақты тез түсінеді, мазмұнды жауап береді, тапсырманы дәл орындайды.

ТӘРБИЕ ҮДЕРІСІ, ҚҰНДЫЛЫҚ ЖӘНЕ СЕРІКТЕСТІК НЕГІЗДЕРІ

Әлеуметтік эмоциялық жетілу мен құндылықтарды орнықтыру

Мектепке дейінгі ұйым баланы ұжым өміріне бейімдейтін алғашқы әлеуметтік алаң. Осында ол өз кезегін күтуді, ортақ ережені сақтауды, құрбысымен келісуді, жанжал кезінде сабыр сақтауды үйренеді. Тәрбиеші баланың мінезіндегі ерекшелікті жазғыру арқылы емес, бағыттау арқылы түзеткенде жағымды мінез қалыптасады. Күнделікті ұйымдастырылған ойын, мерекелік шара, бірлескен тапсырма және әдепке негізделген әңгіме баланың эмоциясын тануына көмектеседі. Ол қуаныш, реніш, таңдану, алаңдау сияқты сезімдерді атауды және реттеуді меңгереді. Осындай жұмыс нәтижесінде балада мейірім, жауапкершілік, үлкенді сыйлау, достықты бағалау, туған ортаға құрмет сияқты құндылықтар орнығады. Бұл қасиеттер кейінгі оқу кезеңінде тәртіп пен ынтаның тұрақты негізіне айналады. Әлеуметтік тәжірибе молайған сайын бала өзін ұжымның маңызды мүшесі ретінде сезінеді. Сол сезім оның өзін бағалауына оң ықпал етеді. Өзін таныған бала өзгенің көңіл күйін де түсіне бастайды. Тәрбиеші әділдік пен мейірімді қатар ұсынғанда, бала өз әрекетінің салдарын түсінеді, кешірім сұрауды, алғыс айтуды күнделікті ортада еркін қолдануды да үйренеді.

Отбасы мен тәрбиеші ынтымақтастығының педагогикалық маңызы

Мектепке дейінгі ұйымдағы тәрбие сапасы отбасы мен педагог арасындағы өзара сенімге тікелей тәуелді. Бала екі түрлі талапқа емес, бір бағыттағы қолдауға мұқтаж. Егер ата ана мен тәрбиеші баланың күн тәртібі, сөйлеу дағдысы, мінез ерекшелігі, қызығушылығы және қиындықтары туралы тұрақты пікір алмасса, дамыту жұмысы әлдеқайда нәтижелі болады. Отбасымен серіктестік тек жиналыс өткізумен шектелмеуі керек. Ашық сабақ, кеңес, бірлескен мереке, үйде орындалатын шағын тапсырма, кітап оқу дәстүрі және ортақ бақылау парағы ата ананы нақты іске тартады. Мұндай байланыс балаға қауіпсіздік сезімін береді. Ол балабақша мен үй арасындағы талаптың үйлесімін сезінеді. Нәтижесінде тәрбиелік ықпал күшейіп, балада сенім, тұрақтылық және өз мүмкіндігіне жауапкершілік қалыптасады. Ата ана тәрбие үдерісіне саналы қосылғанда, бала жетістігі тезірек байқалады. Үйдегі тіл, тәртіп және қарым қатынас үлгісі балабақшадағы жұмысты толықтырады. Ортақ талап баланың мінезінде тұрақты дағды қалыптастырады. Педагогикалық бірізділік балада алаңдауды азайтып, жақсы әдетті қайталау арқылы бекітеді, нәтижені тұрақтандырып, күн сайын сенімді нығайтады.

ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ, ҚИМЫЛ БЕЛСЕНДІЛІГІ ЖӘНЕ МЕКТЕПKE ДАЯРЛЫҚ

Дене саулығы, күн тәртібі және дербестік машықтары

Жан жақты даму денсаулықтан басталады. Мектепке дейінгі ұйымда қимыл белсенділігі, дұрыс тамақтану, таза ауадағы серуен, тынығу тәртібі және қауіпсіз мінез дағдылары жүйелі ұйымдастырылса, бала өзін сергек сезінеді. Сергек бала жаңа білімді жеңіл қабылдайды, ойынға белсенді қатысады және шаршауды дұрыс реттей алады. Қимылды ойындар мен дене жаттығулары тек бұлшық етті шынықтырмайды, олар ептілік, төзім, үйлесім, тәртіп және ерік сапаларын дамытады. Сонымен бірге мектепке дейінгі ұйым өзіне өзі қызмет ету дағдыларын да орнықтырады. Киімін реттеу, қол жуу, затын орнына қою, жұмыс орнын жинау, құралды ұқыпты пайдалану сияқты әрекеттер дербестікке баулиды. Дене саулығы мен күнделікті дербестік баланың мектеп талабына психологиялық тұрғыдан дайын болуына көмектеседі. Қалыптасқан режим балада уақытты сезіну мәдениетін де дамытады. Ол тапсырманы бастауды, аяқтауды және нәтижесін бағалауды үйренеді. Осындай дағдылар бастауыш сыныпқа бейімделуді анағұрлым жеңілдетеді. Таза әдет пен қимыл үйлесімі баланың зейінін ұзартып, ұзақ отыру мен жаңа ортаға үйрену жүгін едәуір жеңілдетіп отырады.

Қорытынды

Мектепке дейінгі ұйым баланың жан жақты дамуын қамтамасыз ететін тұтас педагогикалық жүйе ретінде бағалануы тиіс. Оның күші дамытушы ортада, мейірімді қарым қатынаста, мазмұнды ойын мен еңбекте, денсаулықты сақтайтын тәртіпте және отбасы мен тәрбиеші серіктестігінде жатыр. Осындай ұйымнан шыққан бала мектепке тек білім қорымен емес, дербестікпен, тілдік икеммен, жауапкершілікпен және өзіне сеніммен келеді. Демек, сапалы мектепке дейінгі тәрбие ел капиталына салынған негіздердің бірі. Ол қоғамның зияткерлік және адамгершілік сапасын айқындайды.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасы Оқу ағарту министрлігі. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200029031>
2. Балаларды ерте дамыту институты. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасына нұсқаулық. Астана, 2022. https://www.irrd.kz/old/sites/irrd.kz/uploads/docs/2022/12/rukovodstvo_kz_131222.pdf
3. Бөрібекова Ф.Б., Жанатбекова Н.Ж. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар. Алматы, 2014. <https://rmebrk.kz/bilim/boribekova-kazirgi.pdf>
4. Сисенбердиева А.Ж. Дене тәрбиесі теориясы мен әдістемесі. Алматы, 2011. <https://rmebrk.kz/bilim/association/sisenberdieva-dene-tarbiesi.pdf>

5. Козлова С.А., Куликова Т.А. Мектепке дейінгі педагогика. <https://kitap.kz/book/mektepke-deyingi-pedagogika>
6. Капенова А.А., Курманжанова Г.Е. Баланың мектепке дайындығының факторы ретінде дамытушылық білім кеңістігін ұйымдастыру // Абай атындағы ҚазҰПУ Хабаршысы. Педагогика ғылымдары сериясы. 2020. №2(66). <https://bulletin-pedagogy.kaznpu.kz/index.php/ped/article/download/202/481/749>
7. Бакраденова А.Б., Таурбекова А.С., Тажинова Г.А. Қарым қатынас баланың ана тілінде сөйлеу дағдыларын дамытудың негізгі шарты ретінде // Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы. Педагогика. Психология. Әлеуметтану сериясы. 2023. №3(144). <https://bulpedps.enu.kz/index.php/main/article/download/195/173/2858>
8. Утешкалиева А.М., Нургалиева А.К. Мектеп жасына дейінгі балалардың денсаулығын сақтаудағы мектепке дейінгі ұйымның рөлі // Абай атындағы ҚазҰПУ Хабаршысы. Педагогика ғылымдары сериясы. 2022. №3(75). <https://bulletin-pedagogy.kaznpu.kz/index.php/ped/article/download/1667/682/3539>
9. Изат М.М., Қыяқбаева Ұ.Қ., Байрактар В. Мектеп жасына дейінгі ересек топ балаларының зияткерлік дағдысын дамытушы ойындар арқылы қалыптастыру // Абай атындағы ҚазҰПУ Хабаршысы. Педагогика ғылымдары сериясы. 2023. №3(79). <https://bulletin-pedagogy.kaznpu.kz/index.php/ped/article/download/2795/807>

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.